

PERE IBARRA, DEFENSOR DEL PALMERAR I DE LA *FESTA D'ELX*

Fa alguns mesos vivíem a Elx la celebració del reconeixement per la UNESCO —el més alt organisme cultural internacional— de dos béns il·licitans, de dos dels nostres signes d'identitat com a part del patrimoni de la humanitat. Així, el passat 30 de novembre de 2000 els horts de palmeres històriques de la ciutat van ser inclosos en la llista d'aquest patrimoni mundial i, mig any després, el 18 de maig de 2001, s'hi va incloure la *Festa*, que, a més, és un dels béns que enceten la nova llista d'obres mestres orals i immaterials del món.

L'atorgament d'aquestes distincions de caràcter internacional, celebrades a Elx amb grans i justificades mostres d'alegria, cal que obren un període de reflexió sobre el que representen aquests béns i sobre la seua conservació. I també, des d'aquest punt i final que hem tingut la sort de viure en primera persona, cal girar la vista enrere i observar els orígens i els inicis de tota aquesta trajectòria, de tot aquest projecte protector que s'inicia en la nostra ciutat amb el segle XX, i reconèixer i agrair a les persones que l'engegaren la seua visió de futur i que hi dedicaren tot el seu seu esforç. Entre totes aquestes persones vull remarcar ara l'actuació ferma, compromesa i decidida de l'erudit i historiador Pere Ibarra i Ruiz, que tanta influència va tenir en la construcció de l'Elx contemporani.

138

APRONIMACIÓ BIOGRÀFICA

Pere Ibarra i Ruiz (Elx, 1858-1934) va nàixer en el si d'una família liberal, interessada per les lletres i les arts. El seu germà per part de pare, Aurelià Ibarra i Manzoni (Macant, 1834-1890), va ser un arqueòleg i un historiador notable. La seua obra principal fou *Illici, su situación y antigüedades* (Macant, 1879), on deixà demostrat que Elx era l'hereva de l'antiga Illici romana i no pas Alacant, com pretenien alguns autors des del segle XVII. També tingué una participació molt activa en el desenvolupament del Partit Demòcrata —el més progressista del ventall polític del moment—

en la província d'Alacant. La seua influència en la formació acadèmica i professional del seu germà Pere resulta evident: i aquest el prengué com a model que calia imitar i intentà prosseguir-ne la tasca intel·lectual —si més no, en el món de la historiografia— després del traspàs prematur d'Aurelià a cinquanta-sis anys.¹

Format en la seua joventut com a gravador i pintor a les acadèmies de Belles Arts de València i Barcelona (1879-1883), amb viatges culturals a Madrid (1880) i París (1883), entre 1889 i 1891 va cursar estudis d'arxiver, bibliotecari i antiquari (o arqueòleg) a l'Escola Superior de Diplomàtica de Madrid. De tornada a Elx, per continuar el projecte historiogràfic iniciat pel seu germà gran, va dedicar tota la seua activitat a recollir testimonis arqueològics, documentals i bibliogràfics per fonamentar una extensa i rigorosa història de la ciutat que, dins del moviment historicista de l'època, contribuïra a explicar el passat de l'Estat. Naturalment, per a sobreviure en una ciutat d'uns vint-i-set mil habitants (urbans i rurals), dedicada fonamentalment a l'agricultura i a la fabricació d'espartenyues, on un tècnic en arxius i biblioteques era tot un luxe de difícil ubicació, hagué de cercar algunes tasques retribuïdes. En unes quantes ocasions posà en funcionament una acadèmica de dibuix: sabem així mateix que va treballar com a administratiu d'algunes empreses locals —com la societat anomenada La Elèctrica Ilicitana, fundada en 1890 per a la producció de llum elèctrica i de la qual, per cert, fou despatxat per haver-se negat a instal·lar l'electricitat a sa casa— i també fou administrador de finques. A partir de l'any 1919 fou contractat com a empleat municipal i el 1924 —a seixanta-sis anys— va ser nomenat arxiver municipal.

L'obra escrita d'Ibarra abasta un nombre considerable de títols: dues dotzenes de llibres i opuscles i, aproximadament, uns tres-cents articles publicats en revistes especialitzades i, sobretot, en la premsa local, que Ibarra féu servir assíduament com a mitjà

1. Pel que fa a una primera aproximació a la vida i l'obra d'Aurelià i Pere Ibarra, vegeu la meua obra *Els germans Aurelià i Pere Ibarra. Cent anys en la vida cultural d'Elx (1834-1934)*, Alacant, Universitat d'Alacant, 2001.

culturitzador popular per a instruir els seus conciutadans i crear una opinió pública formada. D'altra banda, a l'Arxiu Històric Municipal d'Elx es conserven diversos manuscrits inèdits, i n'hi ha d'altres de repartits en diferents centres il·licitans i forans, públics i privats.

Interessat per tota mena d'assumptes locals i preocupat pel patrimoni comunitari dels il·licitans en uns moments d'evident transformació econòmica, social i urbanística, va realitzar estudis monogràfics, entre els quals cal esmentar el dedicat a les aigües —potables i de regadiu— de què s'abastia la ciutat: recordem els seus llibres *Estudio acerca de la institución del riego de Elche y origen de sus aguas* (Madrid, 1914) i *De Barrenas a Romero* (Alacant, 1926); va redactar una *Historia de Elche* (Alacant, 1895) per a les escoles i es va preocupar de la salvaguarda de les tradicions, els costums i la llengua pròpia dels il·licitans. En aquest sentit, cal remarcar-ne la llarga relació amb personatges de la Renaixença valenciana, com Teodor Llorente o Josep Bodrià, i la col·laboració amb entitats culturals valencianes i catalanes. Pere Ibarra fou director corresponent del Centre de Cultura Valenciana (1915), delegat a Elx del Centre Excursionista de Catalunya (1927) i, també, informador del *Diccionari de la llengua catalana*, iniciat per mossèn Antoni M. Alcover i publicat, com és sabut, amb el nom de *Diccionari català-valencià-balear*.² Bé és cert, que en l'obra d'Ibarra, format, com hem vist, a València, Barcelona i Madrid, la producció en valencià ocupa una part molt reduïda i difuminada dins la totalitat dels seus escrits i se centra en alguns treballs literaris. El caràcter científic de la major part de les seues obres l'obligava —a causa de l'escàs ressò social de la mateixa Renaixença valenciana i la manca d'una codificació ortogràfica, i encarat als prejudicis envers la pròpia llengua tan habituals en el seu temps— a utilitzar el castellà per a introduir-se en els àmbits oficials i poder arribar a un

2. Ibarra apareix amb el número 816 en la llista de col·laboradors del *Diccionari català-valencià-balear*. Agraïm aquesta dada a l'amabilitat de Francesc de B. Moll. En l'Arxiu Històric Municipal d'Elx es conserva el títol acreditatiu atorgat per l'Institut de la Llengua Catalana el 24 de gener de 1913.

major nombre d'estudiosos de tot arreu. Tanmateix, l'interès per defensar totes les tradicions del seu poble el dugué a utilitzar algunes vegades el valencià (recordem la compilació titulada *Cancionero popular il·licitano* [Elx, 1922] o el conte costumista *El rosari de l'aurora* [Elx, 1921]) i, sobretot, a transcriure documents, noms, llocs, cançons, etc., en la seua llengua original. Aquest aspecte de la seua obra, tot i ser molt modest, és de gran interès perquè acostava els il·licitans, com ja he apuntat, a la seua llengua a través de textos cultes, alhora que la prestigiava davant dels ulls d'aquells.³

Pere Ibarra també va dedicar una part important dels seus esforços al patrimoni arqueològic: va difondre en l'àmbit científic troballes importants com la *Dama d'Elx* («El busto de Elche», *Arquitectura y Construcción*, núm. 130, Barcelona [maig 1903], p. 148-151) o les restes d'una basílica paleocristiana excavades l'any 1905 per E. Albertini a l'Alcúdia, jaciment de l'antiga Illici («Antigua basílica de Elche», *Boletín de la Real Academia de la Historia*, Madrid [juliol 1906], p. 119-132). La seua vàlua en aquest camp va ser reconeguda per organismes i societats culturals nacionals i internacionals, que el van distingir acollint-lo com a membre corresponent, com ara la Reial Acadèmia de la Història (1915), l'Institut Arqueològic de Berlín (1897), l'Associació Artístico-Arqueològica de Barcelona (1897) o The Hispanic Society of America, de Nova York (1930).

Nomenat arxiver municipal l'any 1924, com hem vist, la seua veneració pels documents com a testimonis fidels i bàsics per a redactar un relat històric rigorós i positiu el va portar a elaborar un resum ordenat de les actes del Consell de la ciutat des de 1370 fins a 1923, una obra monumental en set volums manuscrits titulada *Cabildos [Consejos, en els primers volums] y sitiadas*, que encara roman inèdita malgrat que ha estat saquejada intel·lectualment en reiterades ocasions. També organitzà en sa casa un petit museu

3. Vegeu el meu article «L'obra valenciana de Pere Ibarra i Ruiz (Elx, 1858-1934)», a *Miscel·lània Joan Bastardas*: 2, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1989, col·l. «Estudis de Llengua i Literatura Catalanes», XIX, p. 247-264.

d'antiguitats, molt valorat pels estudiosos forans, el contingut del qual va donar a conèixer en algunes publicacions, especialment en el seu llibre *Elche: materiales para su historia* (Conca, 1926).

La tasca cultural i erudita de Pere Ibarra, però, no es tan-cava en si mateixa. Com a autèntic intel·lectual compromès amb la seua societat, s'implicava constantment en la construcció de la ciu-tat contemporània. Una construcció, això sí, que ell considerava indispensable fer amb una base sòlida, amb uns fonaments histò-rics irrenunciables que calia conèixer i tenir sempre ben presents. Temes que preocuparen l'Elx del moment tingueren en Ibarra l'a-nalista eficient i el documentalista que orientava l'opinió dels il·lici-tans. Aquest va ser el cas de la petició de cessió de terme municip-al a Santa Pola, un llarg procés que, iniciat en el segle XIX i acabat en 1946, féu participar successivament els dos germans Ibarra com a assessors dels interessos elxans (*Cuestión de término para Santa Pola*, Elx, 1929); o de l'ús i la propietat dels convents locals (*Com-pendio histórico de los conventos de Elche*, Alacant, 1931); o de la salvaguarda del patrimoni monumental, natural i cultural de la ciu-tat. Entre totes aquestes aportacions, avui pararem atenció, com dèiem, al cas dels horts de palmeres i de la *fèsta d'Elx* perquè la recent declaració universal no pot entendre's sense les aportacions i les primeres iniciatives de Pere Ibarra al llarg del primer terç del segle XX. Tant és així, que és molt probable que, sense la seua ini-ciativa i el suport dels seus conciutadans, avui dia no existiren.

ELS HORTS DE PALMERES

Una part del patrimoni il·licità que en aquells anys va ocupar l'a-tenció de Pere Ibarra perquè estava en perill va ser el natural i, més concretament, els horts de palmeres. Aquests horts, que havien don-at fama a Elx i sempre havien impressionat els nostres visitants per la gran quantitat de palmeres que contenien, les quals envolta-ven tota la ciutat i que s'estenien per tot el terme municipal, havien anat desapareixent progressivament, sobretot els horts urbans, a causa de l'edificació de nous barris a la població. Així, a partir dels

primers anys del segle XX, els horts de palmeres van estar greument amenaçats, ja que la necessitat de sòl edificable en una ciutat que creixia ràpidament pel gran desenvolupament industrial i demogràfic feia que aquesta s'expandira per mitjà del sacrifici dels horts.⁴ No oblidem que l'existència de la rambla del Vinalopó i el fet que, fins a la inauguració del pont Nou l'any 1913, era impossible d'utilitzar els terrenys de la vora dreta d'aquesta rambla obligaven la ciutat a créixer cap a Alacant: i, per tant, la tala dels horts es veia com una solució inevitable.

L'alarma sobre aquesta qüestió, com en tantes altres, la va donar Ibarra mitjançant un article de premsa publicat el 1920. Arran de la destrucció d'alguns horts per a instal·lar-hi fàbriques d'espardenyes, el nostre autor redactà un treball en el qual manifestava, fonamentalment, que el progrés econòmic i humà no havia de destruir el patrimoni local i que, per tant, calia conscienciar el poble d'Elx sobre la seua responsabilitat a l'hora de respectar i mantenir aquests horts. Ibarra hi demanava una protecció per a les palmeres ara que es pensava utilitzar els horts per a instal·lar-hi fàbriques. S'estranyava que, mentre en altres poblacions es fomentava la repoblació forestal, a Elx, on ja teníem arbres en gran quantitat, «una torpe ignorancia aguijoneada por sórdida avaricia amenaza acabar prontamente con el histórico y admirado palmeral illicitano».⁵

Aquesta denúncia, malgrat que no va tenir un efecte immediat, va fer que uns altres il·licitans s'uniren en la defensa dels horts. Així, tot coincidint amb les festes de la Vinguda de la Mare de Déu a Elx de l'any 1920, s'organitzaren a la ciutat uns jocs florals i es convocaren diferents premis literaris. Un d'aquests, promogut per l'actiu comandant de marina Ferran Pérez Ojeda, estava destinat al millor article periodístic dedicat «contra la tala de los huertos de palmeras». El primer premi fou obtingut per l'erudit Isidre Albert Berenguer amb un text que manifestava que precisament Elx es personificava en les seues palmeres, les quals li atorgaven personali-

4. Vegeu G. JAÉN I URBAN, *Las palmeras del migjorn valencià*, València, Consell de Cultura Valenciana, 1994, col·l. «Sèrie Minor», 12.

5. P. IBARRA RUZ, «¡Pobres palmeras!», *La Libertad*, Elx (29 febrer 1920).

tat enfront d'altres ciutats. Per això, era deure dels seus habitants respectar i protegir els horts per a no perdre aquest signe d'identitat.⁶ L'accèssit d'aquest premi va ser atorgat al treball fonamental de Pere Ibarra titulat «Pro palmeras», en el qual denunciava una vegada més que es pretenguera destruir el patrimoni tradicional d'Elx amb el pretext d'un mal entès progrés econòmic:

A hachazos pretende derribar la vida de esas respetables centenarias palmeras, porque las cree una rémora del adelantamiento, engreído por ficticio progreso materialista, pretendiendo convertir en parque de industrias manufactureras, lo que hasta hoy han sido jardines de belleza inmortal.

El progrés, naturalment, era necessari i beneficiós per a la humanitat, però havia de produir-se sense destruir, sense tallar les palmeres, les quals representaven l'única riquesa forestal que tenia Elx: i, per tant, calia construir les fàbriques i les cases a la part oest de la ciutat, a la vora dreta del riu, on els terrenys plans i sense palmeres eren els més apropiats.⁷

A causa de la ineficàcia d'aquestes campanyes de premsa, ja que els horts seguiren essent talats, alguns il·licitans van prendre la iniciativa de sol·licitar la protecció de la Corona per a les palmeres d'Elx. El 30 de desembre de 1921, a proposta d'Ibarra, envia- ren una instància a la infanta Isabel de Borbó, que havia visitat Elx l'any 1907, en la qual, després d'informar-la sobre els antecedents, li demanaven ajuda per a aconseguir la protecció dels horts de palmeres, bé per mitjà d'una llei especial, bé per alguna classe de tributació que penara els propietaris que destruïren les palmeres. La instància era signada per Pere Ibarra i per quaranta-dues persones més de les més diverses professions liberals —i entre les quals hi

6. I. ALBERT BERENGUER. «Respetemos las palmeras». *Nueva Illice*, Elx (18 desembre 1921). Aquest treball va ser publicat en el volum *Juegos Florales de 1920: Trabajos varios*, Elx, desembre 1921, col·l. «Illice», 6, p. 5-9.

7. P. IBARRA RUIZ. «Pro palmeras». *Nueva Illice*, Elx (8 i 15 gener 1922). Reproduït en l'opuscle *Juegos Florales de 1920: Trabajos varios*, p. 10-18.

havia alguns propietaris d'horts de palmeres— que hi manifestaven la seua preocupació per la desaparició imminent del Palmerar i que denunciaven que en aquells dies s'hagueren venut dos o tres horts més per talar-los i construir fàbriques en els seus solars. Els signants de la missiva demanaven a la infanta que intercedira davant el rei Alfons XIII i el Govern de l'Estat a fi d'aconseguir la protecció sol·licitada.⁸

A més, entre gener i juny de 1922, Pere Ibarra va enviar diverses cartes a estaments oficials perquè intervingueren en aquest assumpte i s'aconseguira la protecció definitiva dels horts de palmeres d'Elx. Va escriure al marquès de la Vega Inclán, comissari regi de Turisme; al marquès de Laurencín, director de la Reial Acadèmia de la Història i senador; a Antonio Flórez Vergara; a José Francos Rodríguez, ministre de Gràcia i Justícia i diputat a Corts per la circumscripció d'Alacant; a Augusto Barcia, diputat a Corts per Vera; i a Salvador Canals i Vilaró, diputat a Corts per Lleida. I, fins i tot, acudí al mateix rei Alfons XIII aprofitant la visita del monarca a Elx el gener de 1923 per a inaugurar unes obres de la companyia Riegos de Levante: Ibarra prengué la iniciativa de redactar una nova instància, la qual va lliurar personalment al rei —juntament amb una altra en què sol·licitava el tractament d'excehlència per a la corporació municipal d'Elx, que va ser atorgat al cap de poc temps—, en què li demanava que intervinguera per solucionar definitivament el problema mitjançant una llei especial que protegeix els horts de palmeres.⁹

També a la ciutat havia pres cos el moviment en defensa de les palmeres. En els anys vint del nostre segle els periòdics locals es van unir en un projecte comú, anomenat «El programa mínim de la premsa». En aquest programa, que intentava aconseguir unes

8. La instància i la carta que, en nom de tots, va dirigir Pere Ibarra al secretari de la infanta esmentada apareixen reproduïdes en el fullet publicat per Ibarra titulat *Para historia de Elche: Pro palmeras: Conjunto de documentos que pueden servir algún día para ilustrar nuestra gestión en defensa de estos palmerales*. Elx, Imp. Agulló, 1931, p. 21-24.

9. P. IBARRA RUIZ, *Para historia de Elche...* p. 41-42. La instància al rei Alfons XIII també va ser publicada per Ibarra en *Sierra Illice*, Elx (25 març 1923).

quantas millores educatives i culturals per a la ciutat a través de la unió de les diferents forces socials, entre algunes altres coses, s'inclouïa la lluita per la conservació de les palmeres. Per això, arran de les diverses denúncies de destrucció d'horts i com a mesura protectora, es va proposar la declaració dels horts de palmeres com a parc nacional amb la tutela de l'Estat. El cap del districte forestal d'Alacant, l'enginyer Nicasi Mira, es va mostrar d'acord amb la iniciativa, de manera que, mitjançant compensacions econòmiques, els propietaris dels horts estarien obligats a protegir les palmeres i a no construir en els horts, mentre que l'Estat en prendria al seu càrrec la vigilància, la conservació i la millora.¹⁰

Malgrat que no s'arribava a una solució legal definitiva, tot aquest moviment donà alguns fruits, si més no, *de iure*, sobre el paper. El 28 de gener de 1924, el delegat governatiu, Antoni Carreras, va emetre un decret segons el qual, a més de manifestar que la destrucció de les palmeres d'Elx havia provocat nombroses queixes «de cuantas personas cultas y amantes del buen nombre de Elche existen y visitan esta población», i desitjant evitar aquesta destrucció, per ordre del governador civil d'Alacant, quedava prohibit tallar i arrencar palmeres per cap motiu. Els propietaris que per alguna circumstància tingueren necessitat de fer-ho haurien de sol·licitar-ho raonadament a la delegació governativa. Els contravençors d'aquesta disposició serien multats amb rigor màxim.

Lesmentat enginyer Nicasi Mira, que visità Elx comissionat pel Ministeri de Foment, va emetre un informe en el qual, a més de presentar referències a la història del Palmerar d'Elx, oferia algunes iniciatives per a solucionar el problema, com ara considerar els horts com un bosc a fi de poder aplicar-hi la Llei de parcs nacionals: construir dues passarel·les de vianants sobre la rambla del riu Vinalopó, l'una entre el raval de Sant Joan i el pla de Sant Josep, i l'altra al costat del palau dels Altamira, per a facilitar la utilització dels terrenys de la vora dreta del riu i evitar així que es tallaren palmeres, a més de privar els propietaris dels horts del dret de dis-

10. «El programa mínimo de la prensa. Los palmerales, parque nacional», *Tiempos Nuevos*, Elx (4 juny 1922).

posar-ne lliurement i obligar-los a conservar-los. La visió de futur que aquest informe reflectia és evident, ja que fins i tot manifestava que amb les rendes de l'Estat i de la plusvàlua dels terrenys es podria assumir la despesa de la construcció d'un nou cementiri per a la població quan la proximitat d'habitatges aconsellara buscar un terreny més allunyat de l'actual. S'intentava que «quedara fijada la posibilidad, sin grandes sacrificios para el Estado, de defender el actual bosque de palmeras de Elche y de fomentarlo, y que ello es compatible con el ensanche urbano de la población, no precisando cifras, pues ello tendría lugar a propósito en un anteproyecto o proyecto redactado con sujeción a normas que a mí no me han sido dadas».¹¹ Però la resposta del Ministeri de Foment va ser força descoratjadora: la manca de recursos econòmics feia inviable aquest projecte, alhora que la resolució del problema de la destrucció dels horts retornava a l'àmbit municipal i de la Diputació Provincial.¹²

Amb motiu de la publicació del Decret llei del 9 d'agost de 1926, relatiu al tresor arqueològic nacional, Pere Ibarra, que en cap moment no es donà per vençut, va veure una altra possible solució per al problema. L'apartat *b* de l'article segon del Decret manifestava que formarien part del tresor artístic nacional, entre alguns altres immobles, tots els «sitios y lugares de reconocida y peculiar belleza, cuya protección y conservación sean necesarias para mantener el aspecto típico, artístico y pintoresco característico de España», paraules que Ibarra veia que podien ser aplicades al conjunt dels horts de palmeres de la ciutat, que, d'aquesta manera, podrien ser protegits per l'Estat.¹³

Això no obstant, aquesta protecció, *de facto*, tardà algun temps a acomplir-se. Així, tres anys després, el 1929, la salvaguarda del Palmerar il·licita encara era un problema viu i s'hi proposaven diferents solucions possibles. Per exemple, en un certa-

11. P. IBARRA RUIZ, *Para historia de Elche...*, p. 53-84. Aquest informe va ser publicat fragmentàriament en el setmanari local *Lerante*, Elx (20 febrer, 5 i 20 març i 10 i 25 abril 1926).

12. P. IBARRA RUIZ, *Para historia de Elche...*, p. 85.

13. P. IBARRA RUIZ, «Una vez más, pro palmeras», *Nueva Illice*, Elx (22 agost 1926).

men literari organitzat per *Alicante Atracción*, Josep Pastor va resultar guanyador amb un escrit en el qual analitzava la qüestió de la declaració dels horts d'Elx com a parc nacional. Aquest periodista li proposava que el parc fóra format per tots els horts d'Elx, sense cap excepció, i, en general, seguia les observacions de l'informe de l'enginyer Mira: exempció de tributs, custòdia a càrrec de l'Estat, instal·lació d'un viver de palmeres gratuït, la propietat dels horts no donaria dret a destruir-los i cada palmera tallada hauria de ser substituïda per una altra, etc. A més, li plantejava que l'Ajuntament traslladara el cementiri local un quilòmetre més enllà —a fi que aquest no entrebancara el creixement de la ciutat— i que organitzara anualment una Festa de la Palmera en les escoles públiques. L'Estat, per la seua banda, calia que premiara cada any els propietaris dels horts que més s'hagueren significat en la plantació de noves palmeres; i, finalment, considerava que el Govern també havia de fer-se càrrec de la construcció de tres ponts sobre el llit del riu.¹⁴

Malgrat això, l'expansió i l'especulació urbanes i la destrucció dels horts continuaven, i s'intentava resoldre el problema amb els mateixos arguments de feia vint anys: que el progrés de la ciutat no es realitzara a canvi de sacrificar el propi patrimoni natural de la ciutat. Una vegada instaurada la II República, l'alcalde de la ciutat, el socialista Manuel Rodríguez, va prendre la primera mesura municipal sobre la qüestió. D'una banda, va dirigir una instància al Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts en què demanava que els horts de palmeres foren declarats monument nacional i, per tant, que foren protegits per l'Estat. De l'altra, el 28 d'octubre de 1931 publicà un ban municipal amb el qual prohibia que es tallaren palmeres. Mentre el Ministeri resolvia la instància presentada, l'alcalde, per tal d'evitar que es perderen per sempre els horts de la ciutat, recordant l'ordre del governador civil de 1924 que manava que no fóra tallada cap més palmera sense permís oficial, advertia que «queda prohibido terminantemente efectuar la

14. J. PASTOR WILLIAMS, «Los palmerales de Elche», *Elche*, Elx (8 i 15 setembre 1929).

tala de una sola palmera sin solicitar el oportuno permiso del Ayuntamiento, al que habrán de manifestar la necesidad imprescindible en que se fundamentan».¹⁵

Aquests passos decisius del consistori van donar els seus fruits dos anys més tard, malgrat que en aquest període de temps es van detectar algunes tales d'horts més. Ibarra, satisfet per la decisió va intervenir municipal, va publicar a finals de l'any 1931 l'opuscle titulat *Para historia de Elche: Pro palmeras: Conjunto de documentos que pueden servir algún día para ilustrar nuestra gestión en defensa de estos palmerales*, en el qual recollia articles periodístics i documentació relacionada amb el tema, alhora que hi incloïa el ban de l'alcalde Manuel Rodríguez i tots els seus treballs sobre la qüestió, a més de les instàncies i els documents oficials —com l'informe de Nicasi Mira— relatius a la protecció del Palmerar.

Atès que, malgrat tot, la destrucció de les palmeres no s'aturava, l'Ajuntament va fer tot un seguit de peticions a diversos organismes de l'Estat: que a proposta de la Real Academia de San Fernando es declarara lloc d'interès nacional el conjunt dels horts de palmeres il·licitans; que es declararen expropiables per l'Ajuntament aquests horts i, per tant, que s'autoritzara l'Ajuntament a signar un emprèstit davant l'Institut Nacional de Previsió per a pagar aquestes expropiacions; que l'Estat subvencionara l'Ajuntament per a comprar horts i que, en definitiva, es creara un patronat superior al qual haguera de sotmetre l'Ajuntament els plans i els projectes respecte als horts de palmeres.¹⁶

El resultat de tota aquesta insistència féu que, el 5 de març de 1933, el ministre d'Agricultura, Indústria i Comerç, Marcelino Domingo, i el president de la II República, Niceto Alcalá Zamora, signaren un decret de protecció de les palmeres d'Elx. Aquest decret prohibia arrancar palmeres i declarava d'interès social el conjunt dels horts d'Elx. A més d'assenyalar les mesures de protecció de les palmeres i els càstigs per als contraventors, indicava que es crearia un patronat nacional on foren representats l'Academia de

15. «La tala de palmeras», *La Opinión*, Elx (1 novembre 1931).

16. «Palmeras», *Elche*, Elx (29 gener 1933).

San Fernando, el Patronat Nacional de Turismo, el Consell Forestal, la Comissaria de Pares Nacionals, el municipi d'Elx i els propietaris dels horts.¹⁷

El decret protector va ser rebut a Elx amb gran interès, si més no, per les persones que havien treballat per aconseguir-lo. Pere Ibarra manifestava el seu goig davant «la feliz noticia, por mí tan deseada, de haberse dictado ya una disposición especial que sirva de infranqueable escudo para la defensa de estos palmerales».¹⁸

Uns quants dies després els comissionats de l'Associació General de Pares d'Interès Nacional visitaren la ciutat per conèixer la situació dels horts. Aquests van manifestar la necessitat de protegir i declarar llocs d'interès els horts més propers a la ciutat i indicaren que, una vegada s'acomplira la declaració, Elx seria una de les ciutats més visitades a partir del moment que la Societat Nacional de Turismo la declarara població d'interès natural. També proposaren desviar la carretera Alacant-Múrcia —que travessava el centre de la ciutat— i construir un pont sobre el riu per afavorir l'eixample de la ciutat cap al pla.

Naturalment, la publicació del Decret llei de protecció del Palmerar no va resoldre definitivament el problema. A penes un mes després de la promulgació de la norma legal, es denunciava a la ciutat una transgressió de la Llei en un hort de palmeres: el propietari havia respectat el cos de la Llei i no havia tallat cap palmera, però n'havia tancat algunes en un edifici construït a l'hort contravenint al seu esperit.¹⁹ I encara, com tots massa bé sabem, es

17. Malgrat l'important pas fet, aquest patronat no es va constituir fins a l'any 1942 —però no funcionà fins quaranta anys després i amb una altra composició— i el 27 de juliol de 1943 es va declarar el Palmerar d'Elx jardí artístic nacional.

18. P. IBARRA RUIZ, «La palmera», *El Hicitano*, Elx (12 març 1933).

19. «Ante la nueva casa de "El Palmeral"», *El Hicitano*, Elx (23 abril 1933). Per seguir la problemàtica de les palmeres d'Elx fins a l'aprovació de la Llei de tutela del Palmerar d'Elx (Generalitat Valenciana, 1986), vegeu G. JÉN I URBAN, *Guia de l'arquitectura i l'urbanisme de la ciutat d'Elx*, Alacant, Col·legi Oficial d'Arquitectes de la Comunitat Valenciana, Generalitat Valenciana i Ajuntament d'Elx, 1989, p. 130 i s.; i Eduardo MEDINA CORRECHER, *El palmeral de Elche: Tutela jurídica y perspectiva urbanística como zona verde y espacio protegido en el planteamiento municipal*, Alacant, Institut de Cultura Juan Gil-Albert, 1998.

van tallar i es van deixar morir moltes palmeres, i els horts van passar per moments molt difícils, de manera que es va fer necessària l'actualització de la normativa protectora amb noves disposicions com la Llei de tutela del Palmerar d'Elx fixada per la Generalitat Valenciana (1986) o la creació d'un patronat que ha de vetllar per la conservació íntegra dels horts elxans, organisme que ja va ser proposat els anys trenta, com acabem de veure.

Avui dia, els horts urbans són, majoritàriament, de titularitat municipal i, amb gran esforç personal i econòmic, van sent rehabilitats a poc a poc. El reconeixement de la UNESCO, però, no vol pas dir que ja és tot fet. En absolut: cal invertir en la protecció i la conservació d'aquest bé natural sense desvirtuar-lo, sense que perda la seua personalitat tradicional i històrica, que és precisament allò que ha estat reconegut com a patrimoni mundial. Per això mateix, no hem de convertir els nostres horts *de* palmeres en un immens jardí *amb* palmeres —els horts no han estat mai jardins—, ni hem de deixar que s'arranquen palmeres amb l'excusa de cap obra pública: cal que tornem a aprendre a conviure amb els horts com sempre hem fet els il·licitans. I, com veiem, hem de tenir present Pere Ibarra perquè, gràcies a la seua insistència i als seus continuats tocs d'atenció a la comunitat, podem seguir gaudint del nostre Palmerar i podem continuar mirant —com ell deia— a l'altura espiritual i no solament al sòl del terra material.

151

LA FESTA D'ELX

Trobem una actuació semblant amb relació a la *Festa d'Elx*, ja que la intervenció directa de Pere Ibarra, tant en les investigacions sobre el drama assumpcionista com en les tasques de restauració escènica de l'obra —tot just en una època en què la representació travessava un període de decadència—, atorga a aquest ampli apartat de l'obra d'Ibarra una transcendència innegable pel que fa a la història contemporània del nostre *Misteri*.

Cal destacar, en primer lloc, la tasca divulgadora de l'obra assumpcionista il·licitana, de la seua importància i dels seus valors.

Divulgació, principalment, entre els estudiosos, els investigadors, els musicòlegs i, en general, aquelles altres personalitats rellevants en el camp de la cultura —«los inteligentes», com assenyalava el mateix Ibarra— que pogueren estudiar l'obra i donar-la a conèixer. Aquesta divulgació era portada a terme de diverses maneres. Amb contactes personals amb els estudiosos, que Ibarra acompanyava a les representacions i dels quals obtenia les seues primeres impressions. Així, podem esmentar, per exemple, els casos de l'hispanista i arqueòleg Pierre Paris, que, convidat pel mateix Ibarra per a contemplar la *Fèsta* en l'agost de 1897, va retornar a França amb el bust de la *Dama d'Elx* que havia estat trobat al jaciment de l'Alcúdia uns quants dies abans i que va ser adquirit per al Museu del Louvre de París. També podem remarcar la presència de l'escriptor valencià Teodor Llorente, que l'agost de 1900 va encapçal·lar una excursió de Lo Rat Penat de València i que hi va coincidir també amb el musicòleg tortosí Felip Pedrell. Tots ells comunicaren a Ibarra les seues impressions i observacions sobre la *Fèsta* i, cosa que és més important, publicaren destacats estudis i articles en revistes i diaris nacionals i internacionals amb els quals contribuïren positivament a donar a conèixer la representació.

Un altre dels sistemes utilitzats per Ibarra era, naturalment, la paraula escrita. A banda dels nombrosos articles de premsa publicats al llarg de la seua vida sobre aquesta qüestió —que incidien notablement en l'auge bibliogràfic experimentat per la *Fèsta* en aqueixos anys—,²⁰ vull parlar una atenció especial en dos dels seus treballs que, al meu parer, influïren particularment en la divulgació de la *Fèsta* en dos nivells diferents. En primer terme, el capítol que dedica al *Misteri* en la seua *Historia de Elche*, on ofereix una descripció minuciosa del drama, amb l'edició d'unes trenta-cinc quartetes del text literari de l'obra. Però on radica l'interès divulgador d'Ibarra és el fet que el seu llibre, com hem dit, estava destinat a les escoles de la ciutat. Per tant, es passava de l'ocultació tradicional del text de la *Fèsta* a la seua divulgació entre els

20. Vegeu el meu *Repertori bibliogràfic de la Festa o Misteri d'Elx*, València, Institut Valencià d'Estudis i Investigació i Ajuntament d'Elx, 1994.

xiquets il·licitans, aquells en els quals, anys després, havia de recaure la responsabilitat d'organitzar el *Misteri*, en un intent que aquests xiquets el conegueren i, per tant, l'estimaren.

El segon dels treballs divulgatius que vull remarcar d'Ibarra es projecta fora d'Elx. Així, tot i que podríem mencionar articles descriptius de la *fèsta* publicats per aquest en periòdics d'Alacant o de Múrcia, probablement els escrits més significatius en aquest sentit són la sèrie de treballs que edità durant l'estiu de 1901 en *Las Provincias* de València. Esperonat per Teodor Llorente, Ibarra va escriure sis interessants i extensos articles que, segons ell manifesta, volien completar la descripció de la *fèsta* redactada pel mateix Llorente l'any anterior. Ibarra hi descriu de manera minuciosa i detallada, com era habitual en ell, tot el procés de muntatge de la tramoia aèria del *Misteri*, l'acte de la Prova de Veus celebrat en l'Ajuntament il·licità, la Prova de l'Àngel del 10 d'agost, etc.²¹

A banda de la preocupació constant de Pere Ibarra perquè la *fèsta* fóra coneguda i estudiada, ell mateix hi va realitzar algunes investigacions notables. En un primer apartat, podríem incloure-hi alguns estudis generals sobre el teatre medieval dirigits, sobretot, a enmarcar adequadament l'origen de la peça. L'exemple més significatiu potser són els textos redactats amb motiu d'una polèmica pública que mantingué amb l'acadèmic i publicista Adolfo Herrera y Chiessanova. L'any 1896, aquest estudiós publicà un article descriptiu de la *fèsta* en el butlletí de la Sociedad Española de Excursiones de Madrid.²² Tanmateix, Herrera, en la seua introducció, qualificava la *fèsta* de «farsa religiosa», i Ibarra publicà tres articles extensos en el setmanari alacantí *La Correspondencia Alcantina* amb els quals intentava demostrar la inexactitud d'aquest terme.

21. P. IBARRA RUIZ, «La *fèsta* de Elche», *Las Provincias*, València (1. 3. 4. 9. 15 i 29 agost 1901).

22. A. HERRERA Y CHIESSANOVA, «Excursión a Elche. Auto lírico religioso en dos actos, representado todos los años en la parroquia de Santa María los días 14 y 15 de agosto», *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones*, Madrid (1896).

Aquests articles, que, a més a més, foren contestats per Adolfo Herrera —l'acadèmic cercà el suport d'autors com Víctor Balaguer, Frederic Balart i, fins i tot, Marcelino Menéndez y Pelayo—, palesen la preparació d'Ibarra respecte al tema, tot i que, a causa de la modèstia intel·lectual que el caracteritzava, ell mateix manifesta que l'estudi va ser escrit «al correr de la pluma y sin tiempo, pues que mis ocupaciones y escasas dotes no me lo permiten para profundizarlo».²³ De tota manera, podem comprovar com es tracta d'una interessant investigació bibliogràfica on es passa revista a l'origen del teatre medieval, on es diferencia clarament entre el teatre medieval castellà i el català —de la «zona llemosina», escriu Ibarra seguint els criteris de l'època— i on, amb deteniment, es clarifiquen les diferències i les similituds de les diverses peces d'aquest tipus de teatre, conegudes com a *farses*, *èglogues*, *villancets*, *autos* i *òperes*. Basant-se en les opinions de Gaietà Vidal i de Valenciano, Ibarra manifesta que la *Fèsta* és original del segle XV i deixa ben clar que el terme «farsa religiosa» no és el més adient per a definir el *Misteri* il·licità.

També va donar a conèixer, en la seua llengua original, una gran quantitat de documents històrics sobre la representació, alguns de gran importància, com, per exemple, l'acta municipal del 26 de setembre de 1530 en què es recull la menció de la «cadira daurada» on es feia cada any l'assumpció de la Mare de Déu i que, fins fa poc, era la referència documental al *Misteri* més antiga de les localitzades.²⁴

Un altre document important —per la transcendència que ha tingut en cercles poc rigorosos— fou publicat per Ibarra en unes quantes ocasions perquè creia que era una clara referència a la *Fèsta d'Elx* que permetia datar la representació del segle XIV. Es tracta de la carta de la reina Maria d'Aragó dirigida al Consell

23. P. IBARRA RUIZ, «La Fiesta de Agosto en Elche», *La Correspondencia Alicantina*, Alacant (desembre 1896).

24. P. IBARRA RUIZ, «De la Fèsta», *El Papagayo*, Elx (18 maig 1924). Vegeu J. CASTAÑO I GARCIA, «La Fèsta d'ELX en l'obra de Pere Ibarra i Ruiz», *Fèsta d'ELX*, 45, Elx (1993), p. 69-83.

il·licità en 1370 on s'esmenta la «festa de Santa Maria primera viuent».²⁵ Aquesta al·lusió va ser considerada per Ibarra com el «testimonio auténtico acreditativo, de la celebración de la *Fiesta* en el año 1370». Tanmateix, coneguda l'àmplia difusió que la festa de l'assumpció de la Mare de Déu d'Agost posseïa en la Corona d'Aragó en l'època del document, no podem prendre una expressió tan genèrica com a data concreta del *Misteri* il·licità, ja que, d'altra banda, en el document no es fa cap referència a dramatització de cap classe. Creiem que deu ser aquesta carta la que va ser mostrada al músic Òscar Esplà i que aquest cregué, erròniament, datada de l'any 1266, com afirmà —fins i tot amb jurament fet *ad hoc*— unes quantes vegades.²⁶ I ho creiem així, justament, per la manera metòdica d'investigar d'Ibarra. Com veiem, al llarg de la seua obra són molt nombrosos els documents publicats per l'erudit cronista. Si haguera tingut en les seues mans una prova de la representació de la *Fiesta* l'any 1266, com manifestà Esplà, no haguera dubtat ni un sol moment a donar-la a conèixer. Tanmateix, ni tan sols apareix una referència a aquesta carta en tota la seua obra, i, per tant, hem de pensar, més que en un oblit d'Ibarra, en una lectura errònia d'Esplà.

Al cap i a la fi, tots aquests documents i molts més que donà a conèixer assajaven de demostrar als il·licitans l'activa i generosa participació del Consell de la ciutat en la preparació de la *Fiesta*, especialment des que se'n féu càrrec l'any 1609, tradició que contrastava amb els pocs recursos econòmics que el municipi dedicava a la celebració en temps d'Ibarra, que evidència amb els seus textos el desinterès de les autoritats contemporànies.

Ibarra també s'ocupà d'editar la consuetat literària de l'obra. Segons les referències que ell mateix indica, l'any 1900 tingué accés a la consuetat de 1625 —la còpia més antiga de les que co-

25. P. IBARRA RUIZ, *El Tránsito y la Asunción de la Virgen*, Elx, Tip. Agulló, s. a. [1933], p. 51-52.

26. O. ESPLÀ TRIN, «Apuntes sobre la *Fiesta d'Elig.*», a *Fiesta d'Elig.*, Elx (1956), s. p. El jurament públic segons el qual havia consultat la referida carta reial del segle XIII —perduda, segons Esplà, l'any 1936— pot veure's al seu article «En torno al VII centenario del *Misterio de Elche*», *ABC*, Madrid (31 agost 1965).

neixem— que es conservava en la biblioteca de Josep M. Ruiz de Lope, cronista il·licità (1831-1900). Ibarra en féu una transcripció sencera i la donà a la llum pública en forma de fullet o guia per als espectadors, acompanyada de la primera traducció castellana coneguda, feta el 1700 per Claudià Felip Perpinyà (*Lo Misteri d'Elig* = *El Misterio de Elche*, Alacant, 1929). Aquesta mateixa consuetat, amb una versió íntegra i amb una bibliografia crítica extensa, la tornà a publicar en l'opuscle titulat *El Tránsito y la Asunción de la Virgen*.

Aquest interès en la divulgació i la investigació sobre la *fèsta* estava íntimament lligat a la seua preocupació per la necessària restauració i per la recuperació de la seua esplendor passada, atès que —des de l'últim terç del segle XVIII— l'obra travessava un període de decadència artística. Aquesta degradació havia estat agreujada durant els anys de la Restauració borbònica per un seguit de circumstàncies, com la manca de recursos econòmics, la inestabilitat del càrrec de mestre de capella, ja que aquest depenia de l'alternança política local, i, sobretot, l'escassa importància que els mateixos il·licitans donaven a la seua festivitat.

Mitjançant algunes campanyes de premsa iniciades l'any 1901, Ibarra intentà conscienciar els il·licitans i, particularment, les autoritats municipals a fi que valoraren la *fèsta* i hi posaren els mitjans humans i econòmics necessaris. A mesura que el segle avançava, les seues paraules eren cada vegada més angoixoses, ja que el deteriorament de les representacions era progressiu:

Creo ha llegado su día para la *fèsta*: o la restablecemos, rodeándola de todo cuanto ella se merece y exigen los tiempos actuales, en cuanto a propiedad artística se relaciona [...] o archivamos la consuetat, borranos de la Fiesta Mayor de Elche una representación que no hemos sabido conservar, que no sabemos presentar, en una palabra, que no queremos sostener.²⁷

27. P. IBARRA RUIZ, «La *fèsta* de Elche», *La Libertad*, Elx (22 agost 1920).

La instauració de la dictadura de Primo de Rivera en 1923 i l'accés a l'Ajuntament de forces relacionades amb l'oligarquia local propiciaren que s'iniciaren seriosament les tasques de la restauració de la *Festa*. El 23 de març de 1924, en una reunió celebrada en l'Ajuntament il·licità sota la presidència de l'alcalde, Diego Ferrández Ripoll, s'hi constituí l'anomenada Junta Protectora de la «Festa» de Elche, destinada a desenvolupar les tasques necessàries per a restaurar el *Misteri* i integrada per representants municipals i alguns personatges més relacionats amb la *Festa*, com l'arxipreste de Santa Maria o el mateix Ibarra en qualitat de cronista.

Ja el mateix agost de 1924, després de nombrosos treballs i reunions, la restauració de la *Festa* fou una realitat. El músic alacantí Òscar Esplà s'encarregà de la revisió musical de l'obra i hi va reincorporar l'escena dels jueus, que havia estat suprimida a finals del segle XVIII pel bisbe Josep Tormo. També foren reparats alguns elements teatrals i es revisà el desenvolupament d'algunes escenes.²⁸

Iniciada la restauració de la peça assumpcionista, la tasca d'Ibarra no acabà, tanmateix, en aquest punt, ja que, al seu entendre, un altre perill podia ocasionar la pèrdua definitiva de la representació il·licitana. Es tractava dels nous corrents socials que consideraven el *Misteri* com una qüestió merament religiosa i «passada de moda» i que, per tant, intentaven renovar-la sense cap respecte.

Ibarra, de nou, intentà conscienciar els il·licitans de la importància cabdal de la representació assumpcionista, tant pels seus valors intrínsecs com pel fet de ser un símbol comunitari fonamental, i, per consegüent, de la necessitat de guardar-la per a les generacions futures. En aquests anys últims de la seua vida, el nostre personatge, sense renunciar a la seua ideologia democràtica i republicana, va accentuar la seua visió conservadora amb relació als ràpids canvis socials que observava al seu voltant. Són nombrosos els seus escrits on es mostra a favor de les tradicions comunitàries i

28. Sobre la restauració de la *Festa* de 1924 i actuacions posteriors, vegeu J. CASTAÑO I GARCIA, *La restauració de la Festa d'Elx en el primer terç del segle XX*, Elx, Ajuntament d'Elx, 1993.

ataca durament els nous costums que arrasen sense cap respecte el passat dels pobles.

En aquest sentit, no podem deixar de banda una dura polèmica respecte a l'orientació que calia donar al futur de la *Festa*, sorgida l'any 1929. Aquell any es proposà representar el *Misteri* a Barcelona, concretament al Poble Espanyol, en ocasió de la celebració de l'Exposició Internacional. Immediatament sorgiren les discussions a Elx entre els qui es negaven que la representació eixira de la ciutat i els qui consideraven aquesta oportunitat com un bon mitjà de difusió de l'obra. Pere Ibarra, absolutament contrari a l'eixida de la *Festa* del seu escenari tradicional, denuncià les reformes incongruents i el mal entès progrés que s'escapa de les mans de qui el proposa.²⁹

La posició d'Ibarra fou durament atacada per alguns sectors culturals de la població —aglutinats en el setmanari *Elche*, òrgan escrit d'una Federació en Pro de la Cultura, creada a la ciutat per a agrupar diferents associacions artístiques i culturals— que l'acusaren de tenir «demasiado amor a ese polvo que impide aduinar y hasta conocer con perfección las bellezas de la *Festa*».³⁰ En la comissió que havia de decidir sobre el tema, formada per l'alcalde d'Elx, l'arxipreste de Santa Maria, el músic elxà Alfred Javaloyes i el mateix Ibarra, imperà la tesi de l'historiador local i la *Festa* no fou representada fora d'Elx. De tota manera, aquesta doble visió sobre l'obra elxana encara perdura i no ha estat resolta definitivament: al llarg del segle XX han sorgit fortes discussions cada vegada que s'ha insinuat la possibilitat de representar la *Festa* fora de Santa Maria.

En aquells mateixos anys, atès que la Junta Protectora de la «Festa» d'Elche no acabava de tenir un funcionament òptim i a causa de les dificultats anuals per a organitzar la representació, començà a pensar-se en la necessitat d'una ajuda estatal per al *Misteri*. El mateix Pere Ibarra estava convencut que, donades les

29. P. IBARRA RUIZ, «La *Festa* es de Elche y para Elche», *La Defensa*, Elx (5 maig 1929).

30. «Acerca de la *Festa*», *Elche*, Elx (19 maig 1929).

circumstàncies, era pràcticament imprescindible per a la pervivència de l'obra il·licitana que el Govern central la protegia i la subvencionava. Amb això s'obtidria un suport econòmic —i també moral— per damunt de les variacions del poder local. En aquest sentit, redactà una instància dirigida al ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, Elies Tormo, la qual —malgrat que no va produir efecte immediatament— sí que va encetar el camí d'una possible via de tutela semblant a l'emprada per a protegir els horts de palmeres.³¹

Aquesta necessitat de protecció estatal apuntada per Ibarra es féu urgent arran de la proclamació de la II República l'abril de 1931. L'ocupació del govern municipal d'Elx per les forces d'esquerra i la manifestació de les seves posicions respecte a la *fèsta* van obrir una gran polèmica a la ciutat, ja que els grups polítics més radicals no estaven disposats a sufragar amb diners públics una festa eminentment religiosa. Les iniciatives anaven des d'eliminar directament la representació fins a proposar de fer-la en una plaça de bous o suprimir la imatge de la Mare de Déu per evitar la presència del seu principal símbol religiós. Aquesta polèmica s'agreguà durant les setmanes anteriors a l'agost de 1931 i semblava inevitable que la *fèsta* fóra eliminada. A causa d'aquesta situació, el músic Òscar Esplà —que havia estat nomenat cap general de la Junta Nacional de Música i Teatres Lírics del Govern republicà—, avisat per Pere Ibarra, es va decidir a intervenir-hi personalment. Com ja havia suggerit Ibarra, es dirigí a les instàncies estatals a fi que aquestes salvaguardaren la representació. Les seues gestions donaren com a fruit la invitació al ministre d'Instrucció Pública, Marcelino Domingo, per a presenciar la *fèsta* el mes d'agost i, sobretot, la declaració d'aquesta com a monument nacional, el setembre següent, basant-se en els valors tradicionals, culturals i fins i tot turístics de l'obra. D'aquesta manera, la *fèsta* passava a dependre directament de l'Estat i, concretament, de l'esmentada Junta Nacional de Música i Teatres Lírics. I, encara que la polèmi-

31. P. IBARRA RUIZ, «Un saludo y un ruego al Excmo. Sr. Ministro de Instrucción Pública y Bellas Artes», *Vida Agraria*, Elx (16 agost 1930).

ca, dins de l'ambient anticlerical de l'època, quedés oberta els anys següents, s'havia assegurat, si més no, la continuïtat immediata de les representacions.

Naturalment, Ibarra no volgué mantenir-se al marge d'aquest espinós assumpte i publicà un treball periodístic en el qual palesava —una vegada més— els seus sentiments respecte a la *Fèsta*. En l'escrit es mostra totalment partidari de mantenir i conservar les tradicions del poble i es lamenta de la pèrdua dels valors socials i humans tradicionals:

Hoy, que Elche se ha dado cuenta del mérito artístico de la *Fèsta* y de lo que para su natural orgullo patrio representa su celebración, como número de mundial atracción, debemos, pues, respetarla, conservarla, procurando representarla de la mejor manera que nuestros medios económicos lo permitan, evitando en grado sumo que un pueril abandono la deje en mitad de la calle de donde fácilmente sería recogida por los mismos asaltadores de históricas ranciedades, que se aprovechan de la ignorancia del poseedor para alcanzar sus propósitos. Acordémonos del busto. Bien hayan las autoridades que haciéndose cargo de lo que a Elche enaltece la representación de la *Fèsta* procuren porque no caiga en el olvido.³²

De fet, la *Fèsta*, lluny de caure en l'oblit, ha estat divulgada, estudiada i protegida per tots els sectors de la població, els quals en reconeixen els valors sense cap problema. Ara, ja al segle XXI, els perills que amenacen la representació són uns altres. Asssegurats la seua continuïtat i el seu sosteniment econòmic, així com el suport d'institucions estatals, autonòmiques i locals, cal orientar-la en el sentit d'evitar-ne la fossilització i, sobretot, la desvinculació —cultural, lingüística, social— del poble que l'ha fet i la fa possible. Però, com en el cas del Palmerar, la trajectòria del *Misteri* en el segle XX ha estat marcada per les propostes d'Ibarra: una tutela estatal i la creació d'un organisme que aglutinara les forces implica-

32. P. IBARRA RUIZ, «Nobleza obliga», *El Illicitano*, Elx (9 agost 1931).

des en la representació: un organisme que s'inicià amb la Junta Protectora del 1924 i que, després de travessar moltes circumstàncies històriques, es transformà l'any 1948 en el Patronat del *Misteri*, que encara organitza l'escenificació. Per tant, si la *Festa*, com el Palmerar, ha estat reconeguda com a part fonamental del patrimoni de la humanitat, si ara nosaltres recollim aquest honor que volem creure que ha de contribuir a la conservació del seu esperit i del seu significat, això es deu, en gran mesura, als esforços, a les iniciatives i als desinteressats treballs que féu Pere Ibarra. Un home erudit i generós, un home que no tenia cap més meta que servir els seus conciudadans, un home que va sacrificar tota la seua existència, sense esperar cap recompensa, entestat a contribuir a la construcció d'una societat més harmònica, més lliure i més culta.

